

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Інститут філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного
літературознавства

**Співи землі:
біологія та екологія в літературі та
культурі**

*Матеріали
Міжнародної наукової конференції*

Бердянськ-2022 рік

УДК 821.161.2:371.315 (043.2)

Редакційна колегія:

Новик О.П., доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет; **Харлан О.Д.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет

*Друкується за рішенням вченої ради
факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 12.08.2022 р.)*

С 43 «Співи землі: біологія та екологія в літературі та культурі»: матеріали міжнародної наукової конференції (22–23.09.2022 р.) / [ред.кол.О. П. Новик, О.Д. Харлан]. Бердянськ : БДПУ., 2022. 297 с.

У збірнику вміщено матеріали доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції, що відбулася на базі факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету. Конференцію було присвячено питанням екології та біології в культурі, літературознавстві, проблематика доповідей спирається на потреби наукового літературознавства та практики викладання літератури у контексті екокритики.

Матеріали збірки можуть бути використані вчителями та студентами-філологами, викладачами, аспірантами, а також усіма, хто цікавиться сучасними проблемами дослідження літератури.

УДК 821.161.2:371.315 (043.2)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2022

© Автори статей, 2022

Даниленко Л.В.	ЯК ТІНІ ЗАЛИШАЮТЬ СЛІДИ: ПАМ'ЯТЬ У РОМАНІ М. КРИЖАНІВСЬКОЇ «ТІНІ»	87
Девдюк І.В.	ФЛОРИСТИЧНА ОБРАЗНІСТЬ РОМАНУ “КОХАНЕЦЬ ЛЕДІ ЧАТЕРЛЕЙ” Д. Г. ЛОУРЕНСА	91
Деркачова О.С.	«ЦІ КВІТИ ВМІЛИ СПІВАТИ...»: КВІТИ І ВІЙНА У КНИЗІ «ВІЙНА, ЩО ЗМІНИЛА РОНДО» РОМАНИ РОМАНИШИН ТА АНДРІЯ ЛЕСІВА	95
Дуброва О.В.	PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF THE HARMONY OF NATURE AND A PERSON IN W. WHITMAN'S AND V.- I. ANTONYCH'S WORKS	99
Жаркова Р.Є.	ЕКОЛОГІЧНА ПОЕТИКА ЖІНОЧОГО ПИСЬМА	103
Жигун С.В.	КВІТКОВИЙ СЛОВНИК ОКСАНИ ЛЯТУРИНСЬКОЇ: АВТОРКА І ТРАДИЦІЯ	107
Зарва В.А.	ОСОБЛИВОСТІ АНІМАЛІСТИЧНОГО КОНТЕКСТУ ТВОРЧОСТІ ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА	111
Кірсєва М. В.	ЕКОКРИТИКА ЯК НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ	115
Коваленко Я.	ПРИРОДА ПОТОЙБІЧНОГО СВІТУ В РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»	119
Козлова А. О.	БЕСТІАРІЇ В АРТУРІАНІ: РІЗНОВИДИ ТА ФУНКЦІЇ	122
Комаров С. А.	КОНЦЕПЦІЯ ПРИРОДИ В ОПОВІДАННІ Д. Г. ЛОУРЕНСА «ENGLAND, MY ENGLAND»	125
Корнелюк Б.В.	ЗНАХОДЯЧИ СЕНСИ У КАПУСТІ: ДОСВІД	

Даниленко Л. В.
кандидат філологічних наук
Запорізький державний медичний університет

ЯК ТІНІ ЗАЛИШАЮТЬ СЛІДИ: ПАМ'ЯТЬ У РОМАНІ М. КРИЖАНІВСЬКОЇ «ТІНІ»

Тіні як символ – дуже глибинний образ у мистецтві. Один із найвідоміших – «тіні забутих предків», створений письменником М. Коцюбинським і переосмислений кінорежисером С. Параджановим. Абстракція, умовність, емоції, знаки – визначальні риси образу, закодованого в мудрій і красивій сентенції.

Тіні минулого – орієнтири нашої пам'яті, особливо травмованої, такої, що потребує відновлення. Тож не дивно, що в сучасній літературі з'явився оригінальний роман Марічки Крижанівської «Тіні» (2019). Авторка поєднала кілька часових пластів – доісторичний; 60-ті рр. ХХ ст. в СРСР; 90-ті рр. ХХ ст., тобто розпад радянської імперії; після майданний час в Україні. Гуцульська міфологія, природа Карпат, драматична родинна історія стали основою для образів і конфліктів. Зображення світу має цікаве жанрове втілення через фентезі, детектив і документалістику.

У романі широко представлена сюжетна лінія, пов'язана зі зйомками фільму «Тіні забутих предків» у Карпатах упродовж 1963–1964 рр. Містика в розповіді про життя гуцулів переплітається з реальними подіями, що створює антураж минулого з особливими почуттями і враженнями. Усе це має переконливу основу – відомі і маловідомі факти, спогади очевидців, інтерв'юучасників подій тощо. Тож у розділах, присвячених роботі над фільмом, письменниця активно береться за художню документалістику.

Ретроспекція замовчуваних чи заборонених подій, життєві історії людей посідають значне місце в метажанрі художньої документалістики про радянський час. Пояснення забутих сторінок минулого важливе для утвердження української державності саме тепер, в умовах виборювання свободи у страшній війні з росією.

У романі «Тіні» розгортаються життєві долі відомих постатей, які брали участь у зйомках «Тіней забутих предків». Час і місце у творі фактичні. Документальність перемежована естетичністю картин карпатських гір і гуцульських поселень. Чуттєве сприйняття світу письменниці збагатило роман панорамами доквілля, на тлі яких відбуваються епохальні події.

Робота над фільмом відбувається в селах Верховинського району (Жеб'є, Дземброня і Криворівня). Образи людини і природи співзучні, поєднані особливою енергетикою. М. Крижанівська керується домислами, проте змальовує місцевість так, щоб вона вгадувалася точно, а дійство сприймалося переконливо: *«Перед нами вздовж цілого горизонту тягнулися найвищі гори України – Чорногірський хребет. У правому куточку визирала синя Говерла, ліворуч від неї височів Брескул, а далі з'єднані, перемичками, видніли Пожижевська, Данціж, Туркул, Ребра, Гутин-Томнатик, Бребенкскул, Менчул, Дземброня і, нарешті, Чорна Гора, або, як кажуть у народі, Піп Іван»* [67]. Зображення фактичної території виправдане намаганням демонструвати реальну історію.

Цікаві свідчення про роботу над фільмом авторка втілила в гостросюжетні пригоди. Переповідається дивовижна історія кінопроб на головну роль 22-річного актора Івана Миколайчука. Сюжет урізноманітнюється фактами про особисте життя артиста, його одруження, спільне перебування молодят на зйомках у Карпатах. Вражає розмова Івана Миколайчука з Юрієм Ілленком про національну ідентичність українця. Занурення в радянське минуле для осмислення позиції відомих діячів показує складну обстановку часу, орієнтує на ідеї національного самоствердження. Розповіді про відомих персонажів подані так, щоб не порушити правду і водночас не лишитися художності.

Наповнення «Тіней» історіями, взятими з життя, вигідно збагачує сюжет, закладає у ньому дискурс відновлення тоталітарної пам'яті та національні коди, пов'язані з мистецтвом, духовністю, традиціями. Інтертекст активізується в головному тексті. Авторка користується можливістю ширше описати учасників подій, переказати розмови, що могли відбуватися,

увиразнити навколишній світ деталями, проаналізувати специфіку часу.

Постать Сергія Параджанова чітко вимальовується в осмисленні його життєвої позиції, а найперше у ставленні до роботи та втіленні ідеї. Письменниця показує знакові ситуації, переповідає розмови, зосереджуючись на особливій аурі та характерах. Невгамовний і безкомпромісний режисер заявляє про свої амбітні плани відкрито, навіть у присутності таємного кагебіста. Митецьналаштований на створення геніальної картини: *«Ви думаєте, я не тямлю, чого мені доручили цю постановку? Га? Мовляв, цей куций вірменчик усе одно завалить Коцюбинського! Ось я їм завалю!...»*[1, 61]. Образ Сергія Параджанова в романі, як і в житті, – ламання ідеологічних радянських догм.

Авторські роздуми про шлях Параджанова до світової слави охоплюють і подробиці творчих буднів, і схвальне сприйняття фільму кінознавцями. Правдиво переказано деталі нагородження фільму на міжнародному кінофестивалі в Аргентині 1965 року. Згадується витівка Параджанова, через яку він на певний час став невізним із СРСР, ідеться про саркастичну фразу, кинуту організаторам поїдки, – *«Тоді купіть мені квиток в один бік»* [1, 223]. Ремінісценції у творі забезпечують достовірність, створюють ефект перебування в атмосфері радянської стагнації.

Засудження тоталітарного впливу на творчу особистість і суспільство загалом проступає то смисловими натяками, вираженими в деталях чи в іронічних зауваженнях героїв, то докладними описами подій з широкими планами бачення, рушійними протиріччями, авторською оцінкою. Певні епізоди роману мають особливий сенс, бо пояснюють трагедію і велич майстра кіно Параджанова.

В образі часу закладено конфлікт харизматичної особистості з радянською системою. У цій площині роману помітні сліди травматичного тоталітарного досвіду, які переживає й сама письменниця. Вона добре розуміє стан Параджанова-бунтаря: *«Як яскрава особистість, творча людина, дитя фантазії він просто задихався в межах кремлівських догм, тому свідомо їх руйнував, навіть самим своїм*

виглядом показуючи, що чхав на всі заборони» [1, 158–159]. Доля фільму «Тіні забутих предків», як і доля його автора Сергія Параджанова в романі М. Крижанівської цікава буденними подробицями і конкретизацією часового розгортання.

У художньому трактуванні подій і процесів помітне авторське захоплення, жвавість думки, добре володіння темою. Осмислення минулого сповнене чуттєвості, гумору, гірської екзотики, особливого звучання мови. Оригінальності картин минулого надає синтез художньої документалістики про реабілітовані події 60-х років ХХ ст. в СРСР та карпатського фентезі з алюзією до фольклору і повісті «Тіні забутих предків».

Назва роману, перегук із книгою М. Коцюбинського, художня реконструкція історії фільму С. Параджанова зосереджені на символіці тіней. Тіні – спогади про те, що не повернеться, але завжди нагадує про себе. Тож тіні залишають сліди... У нашій пам'яті.

Література

1. Крижанівська М. Тіні [Текст] : роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 400 с.